

TEMEL İŞ-GÜÇ BİÇİMİ DEĞİŞİMİNİN YAŞAM TARZI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: AFYON-SANDIKLI ÖRNEĞİ

Arş. Gör. Dr. Serkan GÜZEL*
Prof. Dr. Gülay ARIKAN**

ÖZET

Sanayileşme ile birlikte çiftçilikten fabrika işçiliğine geçiş süreci Kuzey-Batı Avrupa 'da ilk olarak meydana gelen kendine özgü bir değişimdi. Teknolojik gelişmeler yalnızca tarımda makine kullanımını gerekli kılmakla kalmayıp aynı zamanda çiftçilerin tamamına yakınının işlerini kaybetmelerini de sağlamıştır. Sanayileşme ile birlikte Afyon-Sandıklı'da yaşayanların yaşam tarzlarında değişiklikler meydana gelmiştir. Bu yeni yaşam tarzının oluşumunun en önemli nedenlerinden birisi ise büyük oranda iş-güç biçimi değişiminden kaynaklanmaktadır. Bu anlamda çalışmamız, çiftçi ve işçilerin yaşam tarzlarında meydana gelen farklılıkları ortaya koymaya çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çiftçi, Fabrika işçisi, Sanayileşme, Teknoloji, Yaşam Tarzı

ABSTRACT

With industrialization for peasants move into the factory was unique case which emerged first in the south-west Europe. Technical development not only require using machine in agricultural unit but also almost all of the peasant lost his job. With the industrialization those who live and work in Afyon-Sandıklı region experienced some changes in life style. One of the crucial sources of this new life style is greatly depend on occupational transition. In this sense owing to this process our study, focused on differentiation of life style of peasants and factory workers.

Key Words: Peasant, Factory worker, Industrialization, Technology, Life-styles

* Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

** Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

GİRİŞ

Sanayileşmeye koşut olarak ortaya çıkan yeni yaşam biçiminin açıklanmasına yönelik çabaların sosyoloji ile başladığı düşünüldüğünde sanayi devrimi ile başlayan bu modernleşme süreci, modern öncesi topluluklardan tarihi-kültürel anlamda kökten bir kopuşu ifade ettiği için modernleşen yaşam tarzı kavramı genelde sosyal bilimcilerin özelde ise sosyologların odaklandığı bir kavram haline gelmiştir. Modern sanayi toplumunun oluşumu için kırsal yapının dönüşümüne bağlı olarak oluşması gerekenler öncelikle tarımsal kapitalizm ve sanayi kapitalizmi daha sonra makineleşme, pazar mekanizması, teknoloji, fabrikalaşma ve girişimcidir. Çünkü modern sanayi toplumlarını, tarihin diğer topluluk tarzlarından ayıran en önemli özelliklerden birisi de işveren ve işçileri tek bir çatı altında toplayan fabrikaların üretim sürecindeki belirleyiciliğidir. Fabrika sahipleri teknolojiyi getirmesi açısından yaşamın modernleşmesinde etkili iken; gelen teknolojiyi en üst düzeyde kullanması açısından fabrika işçileri diğer iş-güç biçimlerinden daha fazla modernleşme potansiyeline sahiptirler. Diğer iş-güç biçimlerinin aksine fabrika işçilerinin oluşumuyla iş yaşamı ve iş-dışı yaşam farklılaştığı için yaşam tarzı daha önceki dönemlerin hiç-birinde olmadığı kadar iş-güç biçimi ile nitelenir hale gelmiştir. Sanayi devrimine dayalı yeni yaşam tarzının en iyi gözlemlendiği süreç, çiftçilikten fabrika işçiliğine geçişi ifade eden iş-güç biçimi değişimi sürecidir. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta da meslek temelindeki bir değişimin, yaşam tarzını değiştirme gücünün sanayi öncesi dönemlerden daha da fazla olmasıdır. Temel iş-güç biçimi değişiminin yaşam tarzı üzerindeki etkilerini Afyon-Sandıklı örneğinde tespit etmeye yönelik olan araştırmamızın amacı, geleneksel iş-güç biçimine denk düşen çiftçilikten daha modern iş-güç biçimini temsil eden fabrika işçiliğine geçiş sürecinin, bireylerin yaşam tarzlarına yansımalarını açıklamaktır.

KURAMSAL ve KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kuramsal Çerçeve

Ele almışından da kolaylıkla görülebileceği gibi iş-güç biçimi, iş yaşamı ve iş dışı yaşamı kendi içinde sentezleyen bir kavramdır. Teknolojik değişim sürecini anlama ve açıklama açısından Levy, iş yaşamını anlama ve açıklama açısından Inkeles, iş-dışı yaşamı anlama ve açıklama açısından Lerner'm kuramları kullanılacaktır. Levy'nin teknoloji, Inkeles'in iş yaşamı, Lerner'm iş-

dışı yaşama ilişkin bakış açılarını sentezleyen bütüncül kuramsal modelimizin temel özellikleri şunlardır:

Modern insan yeni deneyimlere açık, toplumsal değişmeye yönelik fikir oluşturan ve fikrini savunarak çevresindekiler üzerinde etkili olabilen, bilgi toplayarak çevresinden haberdar olan, gelişmelere göre kendini revize edebilen, farklı düşüncelere saygılı, geçmişe yönelmekten çok şimdi ve geleceğe yönelen, gündelik yaşamını uzun vadede planlayabilen, dünyanın hesaplanabilir ve kontrol edilebilir olduğuna inan, zamana değer veren, etrafındaki insanlar ve kurumların güvenilir olduğu duygusuna sahip olan, teknik beceriye değer veren, evrensel kuralların toplumda herkese aynen uygulandığına inanan insandır (Inkeles&Smith 1974:18; Tüsiad 1991:7; Cirhinlioğlu 1999:79-80; Lauer 1991:115; Harrison 1998:20-21). Bunun gibi bireysel niteliklerin kazanılması, fabrika üretimi gibi modern koşullarda çalışmaktan ileri gelir. Eğitim, modernleşme sürecini sağlayan en önemli değişkendir. İşçilerin eğitimini sağlayacak faktör ise makinedir (Lauer 1991:116).

Bizim modernleşmeye olan yaklaşımımızı, diğer modernleşme yaklaşımlarından farklı kılan çok önemli bir nokta vardır. Diğer modernleşme yaklaşımları modernleşmeyi sağlayan faktörün, çiftçilerin çiftçilikten işçiliğe geçişine bağlı olarak köylerini ve çiftliklerini terk ederek kentli olmalarına vurguda buldukları halde; burada ortaya konulmaya çalışılan modernleşme yaklaşımı, fabrikaların bireylerin düşünce biçimini değiştirecek kadar etkili boyutları olan güçlü bir organizasyon olduğuna vurguda bulunmaktadır (Inkeles&Smith 1974:156).

Bir insanın kendini takip eden durumlarda daha etkili görmesi anlamına gelen empati kapasitesi, bireylerin geleneksel durumlarını terk etmelerindeki önemli faktörlerden bir tanesidir. Kitle iletişim araçları ile pek çok mesafeleri kat eden ve birbirinden farklı yaşamları tanıyan, yeni deneyimler yaşayarak dünya olayları ile başa çıkabilmeyi öğrenen insan, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla kendileri dışında gündelik hayatın düzenleniş biçimini öğrenince, empati kabiliyetleri artar ve kendilerini diğerleri ile karşılaştırarak daha fazla hareketlilik imkanı bulmaya çalışır. Bu hareketlilik kabiliyeti ise, genelde kırdan kentlere göç etme yönünde gerçekleşir (Lerner 1964:57-62; Roberts 2000:125-129).

Kavramsal Çerçeve

İş-Güç Biçimi

Temel iş-güç biçimi kavramının kullanılmasının nedeni iş yaşamı ile iş-dışı yaşam arasında kesin belirleyici bir çizginin olmamasıdır. İş yaşamı ile iş-dışı yaşam arasındaki bir süreçte yer alan iş-güç biçimi kavramının birinci boyutu bir sınıf ya da grup olarak kabul edilen zanaatkar ya da işçinin, üretim esnasında gösterdiği özel etkinlik ve çabayı biçimlendiren uğraş olması, ikinci boyutu ise iş yaşamından elde edilen kazanımların, bireye iş-dışı yaşamda bir güç (statü/prestij/ayrıcılık) sağlamasıdır. Bireyin iş yaşamı, onun iş-dışı yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. Her ikisinin bütünlüğü yaşam biçimini oluşturur (Hall 1994:2-3; Dennis vd 1989: 22-23; Salaman 1971:53)

Çiftçi

Mülkiyet ilişkileri etrafında şekillenen, ev ve işyerinin belirgin olarak farklılaşmadığı iş-güç biçimi olan çiftçilik (Applebaum 1984:6) her ne kadar ekme, yetiştirme ve toplama eylemlerinden oluşuyor gibi görünse de; toprak sürme, tohum ekme, bakım yapma, gübreleme ve hasat etmeyi gerektirdiği için uzun üretim süresi, elverişli arazi ve iklim seçimi, mevsimlere göre çalışma, değişen hava koşullarına uyma gibi belirsizlik, risk içeren geniş kapsamlı üretken bir etkinliktir (Türkdoğan 1977:359; Applebaum 1984:147; Kerr&Dunlop 1964:22; Smith 1953:36; Hail 1994:76).

Fabrika İşçisi

Zanaatkarlıktan vasıflı, çiftçilikten vasıfsız işgücünü toplayan sanayi devrimi, modern öncesi dönemlerden kökten farklı şekillenen fabrika işçisini ortaya çıkartmıştır. Artık fabrika işçileri çiftçilikte olduğu gibi toprağa bağlı olmanın aksine; işgücü pazarına bağlı bir iş-güç biçimine yönelmişlerdi (Kerr&Dunlop 1964:146; Landes 2001:208; Hoselitz 1969:72; Ekin 1979:10; Bilgin 1998:7; Kemp 1978:9; Dickson 1992:101-104). Fabrika işçisini fiziki güç gerektiren işleri yapan, alet-makineleri kullanan, dakik olduğu kadar teknik beceriye sahip (Wilhensky 1969:44), kendilerini yeniden üreten (Özen 1991:35; Bağdadioğlu 1999:5); daha çok ücret alabileceği fabrikada çalışma inisiyatifi olan (Popitz vd 1976:303), zaman ekonomisi uygulayan (Applebaum 1984:8), işgücü pazarına bağımlı (Nelson 1995:120), doğal koşulların etkisini en asgari

düzeyde hisseden (Rudolf:1990:81) ve düzenli ücret karşılığı emek veren işgücü olarak tanımlamak mümkündür.

Modern Sanayi Toplumu

Modern sanayi toplumunu ekonomik bakımdan ilerlemiş bir işbölümü ve uzmanlaşma (Kıray 1964:14), organizasyonel çalışma alanları olan fabrikalar ve buna bağlı olarak bireyselleşme eğilimi (Miller&Form 1964:45), sermayenin daha geniş örgütlenme birimlerinde toplandığı, ücretli işgücünün yaygınlaştığı, el işine dayalı üretimin aşındığı (Kıray 1999:338), bilimsel bilgi ve yüksek düzeyde enerji kullanımına bağlı üretim verimliliğinin arttığı (Gino 1981:116), yaşadığı çevreyi sürekli değiştirmeyi (Ercan 2001:30-32) gerekli kılan toplum olarak belirlenebilir. Statü düzenlerinin çökmesi ve işgücü pazarlarının oluşması (Turner 2001:58), feodal zenginliğin modern dönem burjuvaziye aktarılması, lüksün yaygınlaşması (Sombart 1998:158), fabrikaların kurulması, tarımın makineleşmesi, nüfusu azaltıcı önlemlerin alınması (Kahl 1967:31), saatin bulunuşu ile örgütlenmiş zamana geçiş modern sanayi toplumlarının şartlarını olgunlaştıran temel niteliklerdir (Urry 1999:15-32).

Çiftlik

Çiftlik kavramını geçimlik üretim yapan bağ bahçeden farklılaştıran en önemli özellik, pazara yönelik üretim yapması ve bundan elde ettiği kazançla üretim kapasitesini arttırmasıdır. Pazar için üretim yapan küçük ölçekli tarım, sermaye birikimine gidebildiği için tarımsal kapitalizm ve sanayi kapitalizmini olgunlaştıran unsurlardan biri haline gelmiştir (Singht 1994:210; Taylor 1984:132).

Tarımsal Kapitalizm

18. yüzyıldan itibaren ticaretin gelişmesi ve iş adamlarının 20. yüzyılın ilk yıllarında tarım ile güçlü bağlar kurması ile birlikte (Cobb 1984:28) pazara yönelik üretime geçiş süreci tarımsal kapitalizm olarak belirlenebilir. Sanayileşmeye bağlı oluşan sermaye birikimi, tarımda üretim artışına yol açtığı için kırsal dönüşüm süreci oluşmaya başlamıştır (Kemp 1978:10; Kemp 1969:45).

Makineleşme

Hayat tarzımızı ve hatta düşüncelerimizi değiştirme gücüne sahip olan makineyi (Gezgin 1997:119), herhangi bir aletin mekanik hareketi tekrarlaması (Demir 1973:6); sosyal bir olgu (Kılıç 1992:26); zanaatkarın iş aletlerinin bir araya getirilmesinden meydana gelen mekanik bir organizma (Pars 1982:80); insan, hayvan, elektrik ve atom enerjisini tek bir potada eritip, insan gücüne ihtiyaç duymadan çok hızlı üretim yapan düzenli aletler seti (Schneider 1969:50); çalışmanın sabit kuralı (Habermas 1997:19) olarak tanımlamak mümkündür.

Sanayileşme

Sanayileşme, devamlı bir şekilde sürdürülen araştırma ve geliştirme çabalarının yenilenen enerji kaynaklarına oturtulmuş bir teknolojinin sebep olduğu iktisadi ve sosyal gelişmelerdir (Erkal 1992:147-148). Organikten mekanik enerjiye geçiş (Bendix 1991:99) ten kaynaklanan geleneksel el becerisinin tasfiye edilmesine karşın kitle üretimi yapan makineleşme (Freyer 1954:4); girişimcilerin yaygınlaşması; pazar için üretim, ücret karşılığı işçi çalıştırma (Kemp 1969:40); ortaçağın toprak mülkiyetine dayalı egemenlik anlayışından kopuş; insan-doğa ilişkisine yönelme; geleneksel yaşamı ortadan kaldıracak potansiyel eğilimleri harekete geçirerek kırsal insanın yaşam tarzında meydana gelen köklü değişim sanayileşmenin yaşam tarzındaki başlıca etkileridir (Child 1981:173; Kerr vd 1964:82; Kemp 1978:9; Tusiad 1991:4; Çelebi 2001:86-88; Kerr&Dunlop 1964:29).

Girişimci

Girişimci deneyim ve bilgi birikimine sahip (Popitz vd 1976:289), ekonomik etkinliğe inanan (Ercan 2001:36), teknolojiyi kullanarak maliyetleri düşürüp karları maksimize eden, işlenmemiş malları bir bölgeden satın alarak diğer bölgelerdeki insanlara satan, bölgeler arası ticaret yapan ya da kendi bölgesindeki üreticiler ile tüketicileri birbirine bağlayan mekanizma olarak çalışan (Stearn 1993:3), sermaye birikimini günden güne arttıran (Kemp 1978:10), mal sahibi olmanın yanı sıra üretim sürecinde de kontrol hakkına sahip olan (Kemp 1969:11), pazarda güçlü konumu ve saygınlığı olan (Haberstein 1962:228; Schneider 1969:47) aktif ve modern bir öznedir.

Pazar

Pazar, alıcılarla satıcılar arasındaki ilişki ya da kendi içine kapalı geleneksel tarım sektöründen, değişime dayalı modern sektöre geçiş olarak tanımlanabilir.

Teknoloji

Estetikten uzaklaşma ve sanatsallıktan kopma ile her şeyin içine konulup depolandığı ve kaydedildiği kaplar bulunmuş ve teknolojiye geçilmiştir. Bunu saatin bulunması ve coğrafi keşifler pekiştirerek olgunlaştırmıştır (Mumford 1996). Buna göre teknoloji zanaat üretimi, manifaktür ve kapitalist ev sanayi gibi ekonomik üretim süreçlerini kökten dönüştürerek, tek bir makinede organize edildiği yeni bir oluşum; insanın çevresini değiştirmek için sahip olduğu ve kullandığı çeşitli tekniklerin tümü (Demir 1973:2); basit aletlerin bir araya gelmesinden oluşan makineler sistemi (Belek 1997:24); çağlar açıp kapatan, insan ömrünü değiştiren, fiziki gelişimi sağlayan, hayvan ve insan gücü gibi organik kaynaklardan, mekanik kaynaklara yönelme eğilimi (DeGregori 1985); doğa ile doğrudan etkileşimi engelleyen öge (Robins 1999:44) olarak kavramsallaştırılabilir.

Fabrika

Sadece ekonomik anlamda bir örgütlenme biçimi ile sınırlı olmayan, kendi kendini düzenleyen bir motor gücüne sahip makineli üretim yapan büyük bir otomat, sayı kriter olmamakla birlikte 10-90 arasında işçi çalıştıran, asgari düzeyde bir işbölümünün olduğu, sahibinin doğrudan üretim sürecine katılmadığı, pazara yönelik kitlesel üretim yapan, aldığı standart hammaddeyi işleyerek pazara satan, sermayesini daha da arttırmaya çalışan organizasyonları fabrika olarak belirlemek mümkündür (Weber 1964:223; Ayata 1991; Pars 1982:27-28).

Yaşam Tarzı

İnsanların neler yaptıklarını, niçin yaptıklarını ve bunu yapmanın kendileri ve başkaları için ne anlama geldiğini anlatmaya ve açıklamaya yardımcı olan yaşam biçimi kavramı, kültürel yapılarla bağlı olmakla birlikte her biri bir biçim, bir tavır alış ve bir gruba ait bazı eşya, yer ve zamanı kullanış

şeklinin özel bağlamlarda anlam kazanmasıdır (Chaney 1999:14-15). Yaptıkları işler, besinlerin niteliği, yerleşim şekli, çocuklarına sağladıkları eğitim, boş zamanlarını değerlendirme yöntemleri gibi faktörlerin hepsini içeren yaşam tarzı kavramı, kıt kaynaklara ulaşmada birincil öneme sahip olan yaşam şansına göre belirlenir. Yaşam şansı, sahip olunacak ya da olunamayacak fırsatların ayırım çizgisidir (Kornblum 1988:172-173).

Çiftçilerin Yaşam Tarzı

İş ile iş-dışı yaşam arasında belirgin bir ayırım ölçüsü olmayan (Grinth 1998:10-12), işe giden modern insanın aksine evinin etrafını çevreleyen bahçe veya çiftliğinde çalışan (Schneider 1969:484), saate göre değil de güneşin konumuna göre çalışan ve gündelik yaşamı büyük oranda doğa olaylarına endeksli (Kıray 1999:227) olan çiftçilik sadece bir iş, gelir, meslek değil; aynı zamanda bir yaşam tarzıdır (Price 1983:371).

İşçilerin Yaşam Tarzı

Zil ya da alarmla göre belli bir disiplin altında çalışan, ev ve iş yeri farklı yerlerde olduğu için işe gitmek için evlerini terk etmek zorunda kalan (Kıray 1999:264), doğa olaylarının etkilerini en az hisseden, yılın neredeyse her mevsimi çalışan, makine ile yoğun etkileşim içinde olan, üretim sürecinde en iyi zamanlama yapabilen işgücü fabrika işçisidir.

Hipotezler

1. Toprağa dayalı iş-güç biçiminden fabrika üretimine dayalı iş-güç biçimine geçilmesiyle, çiftçilik ile işçilik arasında oluşan fark, yaşam tarzının modernleşmesinde etkili olmuştur.
 - 1.1. Fabrika işçileri çiftçilere göre yeni deneyimlere daha açıktırlar.
 - 1.2. Fabrika işçileri çiftçilere göre çevrelerindeki gelişmelere daha çok duyarlıdır.
 - 1.3. Fabrika işçileri çiftçilere göre daha fazla empati kapasitesine sahiptirler.
 - 1.4. Fabrika işçileri çiftçilere göre geleceğe yönelik plan yapabilme kapasitesine daha çok önem verirler.
 - 1.5. Fabrika işçileri çiftçilere göre zamanı daha verimli kullanmaktadırlar.

- 1.6. Fabrika işçileri çiftçilere göre teknik becerilere daha fazla değer atfetmektedirler.
- 1.7. Fabrika işçileri çiftçilere göre farklı düşüncelere daha fazla açıktırlar.
- 1.8. Fabrika işçileri çiftçilere göre formel eğitime daha fazla önem vermektedirler.
- 1.9. Fabrika işçileri çiftçilere göre daha fazla televizyon izlemektedirler.
- 1.10. Fabrika işçileri çiftçilere göre daha fazla gazete okumaktadırlar.

METOD ve TEKNİKLER

Evren ve Örneklem

Tabakalı rasgele örnekleme tekniğine bağlı olarak 680'i çiftçi, 159'u işçiler den oluşan evrenden 0,06'lık hoşgörü düzeyi (d) ile 169 çiftçi, 40 işçiden oluşan toplam 209 kişilik örneklem bütünlüğüne ulaşılmıştır.

Örneklemin Sosyo-demografik Özellikleri

Örneklem grubunu oluşturan çiftçilerin % 26'sı 51 yaşından büyük, % 16,6 sı 36-40, % 15,4'ü 41-45, % 10,7'si 46-50, % 10'u 20-25, % 8,9'u 31-35, % 7,1'i 26-30 yaş kategorilerine denk düşerken, % 5,3'ü 19 yaşından küçüktür. Buna karşın işçilerin % 32,5'i 26-30, % 20'si 36-40, % 20'si 20-25, % 15'i 31-35 yaşlarındadır. % 2,5'i 41-45, % 2,5'i 46-50 yaşlarındadır. İşçilerin % 2,5'i 51 yaşından büyüktür.

Örnekleme oluşturan çiftçilerin % 87,6'sı erkek, % 12,4'ü kadın iken; işçilerin yarısından fazlası (% 55) erkek, yarıya yakını (% 45) kadındır.

Çiftçilerin yarıya yakını (% 48,5) ilkokul, % 19,5'i ortaokul, % 13'ü lise mezunudur. Yalnız okur-yazar olan ve yüksekokul mezunu çiftçilerin oranı % 7,1'dir. Çiftçilerin çok az bir kısmı (% 4,7) okuma yazma bilmemektedir. Buna karşın işçilerin % 37,5'i ortaokul, % 32,5'i lise, % 27,5'i ilkokul ve çok az bir oranı (% 2,5) yüksekokul mezunudur. İşçilerden okuma-yazma ilmeyen ve yalnız okur-yazar olan yoktur.

Örnekleme oluşturan çiftçilerin % 60,9'u ilçe, % 34,3'ü köy, % 3'ü il merkezi, % 1,8'i kasabada doğmuştur. Buna karşın işçilerin büyük bir

çoğunluğu (% 77,5) ilçe, % 10'u kasaba, % 7,5'i il merkezi ve % 5'i köyde doğmuştur.

Kent merkezinde doğma diğer önemli bir demografik değişkendir. Bu açıdan ortaya çıkan iki sonuç vardır: Birincisi çiftçilikten işçiliğe geçildikçe köyde doğanların oranının azalmasına karşın; ilçe ve il merkezinde doğanların oranının artmasıdır. İkincisi ise diğer kategorilere nazaran ilçe merkezi ve köyde doğanların oranındaki paralelliktir. Bu ise köyden kente göçün niceliğini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Inkeles (1974:217-219)'e göre köyden kente göç, çiftçinin fabrika işçisi olmasında tek başına etkili değildir. Fabrika işçisi olmak, verilerden de açıkça görülebileceği gibi belli bir "kentsel deneyimi ve makine ile etkileşimi" gerektirmektedir. Kentsel deneyimin, modernleşme sürecindeki önemini kabul etmekle birlikte pek çok değişkenden sonra etkili olabileceğini ortaya koyan yaklaşımlara karşın (Inkeles 1974:226-229); kentsel deneyimi başat konumda değerlendiren yaklaşımlar (Lerner 1964:59-64) da vardır.

~~Çiftçiliğe dayalı yaşam tarzının önemli bir özelliği de babanın eşi ve çocukları üzerinde etkili olmasını niteleyen patriarhal bir yaşamdır. Bu öylesine bir durumdur ki; babanın düşüncesi, tüm bireylerin düşüncesini kuşatmıştır. Böyle bir yaşam tarzı da kuşaklar arası sıkı bağları gerektirdiği için babanın aile, iş ve ev yaşamı üzerinde diğer bir anlatımla sosyal yaşamın bütününde ağırlıklı bir etkisi söz konusudur (Dobrowolski 1973:281). Çiftçilerin yarısına yakını (% 39,6) erkeğin annesi babası veya ikisinden biri ile yaşarken; işçilerin sadece % 13,2'si erkeğin annesi babası veya ikisinden biri ile yaşamaktadır. Buna ek olarak işçilerin yarısı (% 50) eşi, bekar çocukları ile; % 10,5'i ise sadece eşi ile yaşamaktadır.~~

Sanayi devriminin ilk yıllarında çiftçilikten kopuş oldukça az iken; ilerleyen yıllarda artma eğilimi göstermiştir (Moore 1969:109). Anne-baba mesleği açısından değerlendirildiğinde çiftçilikten işçiliğe geçildikçe, geleneksel iş-güç biçimine dayalı tarım işi (toprak ile uğraşma) nden uzaklaşma eğiliminin arttığı görülmektedir. Çiftçilik (toprak ile uğraşma) ten uzaklaşma eğilimi, anne mesleğine nazaran baba mesleğinde daha fazladır.

Veri Toplama Teknikleri

Bölgeyi tanımak ve anket formunu olgunlaştırmak için sivil toplum kuruluşlarının yöneticileri ile mülakat yapılmıştır. Çiftçi ve işçilere anket

uygulanmış, sahadan elde edilen verilerin sağlıklı şekilde değerlendirilebilmesi için çiftçiler ve bölgenin ileri gelenleri ile görüşmeler yapılmıştır.

Veri Analizi Teknikleri

Sahadan elde edilen veriler bulgulara dönüştürülürken; kurulan hipotezlerin suanabilmesi için çapraz tablolar, iş-güç biçimlerinin kuşaklar içi ve kuşaklar arasında ne derece farklılaştığını ortaya koymak için korelasyon analizi ve iş-güç biçimi değişiminden etkilenen modernleşme ve yaşam tarzı bileşenlerinin nasıl sırandıklarını ortaya koymak için ise regresyon analizi teknikleri kullanılmıştır.

BULGULARIN TARTIŞILMASI

Hiçbir yere gitmeyenlerden % 89,8'i çiftçi, % 10,2'si işçi; yakın kentlere gidenlerden % 78'i çiftçi, % 22'si işçi; uzak kentlere gidenlerden % 54,5'i çiftçi, % 45,5'i işçidir. Yurt dışına gidenlerin tamamı (% 100) çiftçidir. İşçiler ile çiftçiler arasındaki belirgin farklılaşma yurt dışı, yakın kentlere gitme ve uzak kentlere gitme kategorilerinde iken; iki iş-güç biçimi arasındaki en az farklılaşma uzak kentlere gitme kategorilerindedir. Çiftçilikten işçiliğe geçildikçe bugüne kadar iş için gidilen yerin uzaklığı arasında güçlü bir ilişki olduğunu ($x^2= 30,860$ s.d= 3 $p= ,001$) değerlerinden anlamak mümkündür.

İşçilerin tamamına yakınının (% 82,5) daha fazla gelir elde etmek için bölgeleri dışına çıkmadaki isteklilik durumlarına karşın; çiftçilerin yarıdan fazlası (% 55) istekli değildir. Şu anda kazandıklarının en az üç katının verilmesi halinde bölgelerini terk etmedeki isteklilik düzeyi çiftçilikten işçiliğe geçildikçe anlamlı ve doğrusal olarak artmaktadır. Çiftçilikten işçiliğe geçildikçe, kendi bölgelerinde kazandıklarının üç katının teklif edilmesi halinde hiç bilmedikleri bir bölgeye gitme isteğinin arttığını ($x^2= 18,256$ s.d=1 $p= ,001$) değerlerinden anlamak mümkündür.

İşlerini kolaylaştıran ev eşyalarını çiftçilerden % 45,6'sı sonuçlarını gördükten sonra, % 33,7'si hemen almakta iken; çiftçilerden % 20,7'si hiçbir zaman satın almamaktadır. İşçilerden % 65'i sonuçlarını gördükten sonra, % 27,5'i hemen işlerini kolaylaştıran elektronik ev eşyalarını satın alırken; işçilerden % 7,5'i elektronik ev eşyalarını hiç satın almamaktadır. Kullandıkları ev eşyaları açısından çiftçi ve işçilerle ilgili dört önemli nokta olduğu görülmektedir: Bunlardan birincisi gündelik hayatta kullanılan temel ev eşyaları

(televizyon, buzdolabı, çanak anten, radyo, fırın, cep telefonu) sıralamasının çiftçi ve işçiler arasında farklılaşmamasıdır. İkincisi hem çiftçiler hem de işçiler açısından henüz çok yeni olan cep telefonlarının da bu temel gündelik ev eşyalarının kapsamına girmiş olmasıdır. Üçüncüsü hem çiftçilerde hem de işçilerde bilgisayara sahiplik oranı en alt seviyededir. Dördüncüsü ise bisiklet, müzik seti, araba, video/vcd, çanak anten gibi eşyalara sahiplik durumunun çiftçiler ile işçiler arasında değişkenlik göstermesidir. Çiftçilikten işçiliğe geçildikçe, işlerini kolaylaştıran alet-makinelerini hemen satın alma oranının çok az da olsa arttığını ($x^2= 5,97$ s.d= 2 $p= ,051$) değerlerinden anlamak mümkündür. Diğer bir anlatımla temel iş-güç biçimi ile işlerini kolaylaştıran ev aletlerini hemen satın alma arasında zayıf bir ilişki vardır.

Tarımsal üretimin dikkate değer oranda arttığı bölgelerde çiftçiler, tarımsal araçları en üst düzeyde kullanarak verimliliklerini arttırmışlardır (Singht 1994:212). Sanayi öncesi dönemde çiftçilerin tamamı alet, teçhizat, araç, büyük baş hayvanlara sahip olmadıkları gibi; birkaç kuşak sonra bile birkaç basit aletten başka bir teknolojik ve bilimsel bir birikim yoktu (Kemp 1969:37). Bu bağlamda hasat makineleri çok önemli bir yenilikti. Yeni üretim metotlarını şu veya bu şekilde uygulayan % 92,3 oranında çiftçi, % 97,5 oranında işçi olması nedeniyle çiftçilikten işçiliğe geçildikçe yeni üretim metotlarını uygulama düzeylerinin anlamlı bir şekilde arttığını söylemek güçtür. Çiftçilerin, herhangi bir devlet desteği olmadan en ileri sulama teknolojisini ve 3-4 ay olan hasat süresini 20 güne düşüren tarım makinelerini kullanmaları, yeni pazarlara tutunabilmek için alternatif ürünler denemeleri, ikinci ürün olarak patates ekmeleri burada vurgulanması gereken önemli noktalardandır. Çiftçilikten işçiliğe geçtikçe teknolojik bakımdan gelişmiş alet ya da makineleri kullanma oranlarının arttığını söylemek oldukça zordur. Çünkü alet ya da makineleri tamirciye götüren çiftçiler (% 63,9) ile işçilerin (% 70) oranları birbirine oldukça yakındır.

Çiftçiler ile işçiler arasındaki en büyük fark şimdiye önem verme kategorisindedir. Buna göre şimdiye önem verme açısından işçiler (% 72,5), çiftçilerden (% 19,5) yaklaşık üç kat fazladır. Modernleşmenin, şimdi kavramına vurgu yaptığı ve geleceğe refere ettiğini pek çok yaklaşımda gördüğümüzü düşünürsek; işçilerin, şimdi ve geleceği yaşama açısından çiftçilerden daha çok mesafe kat ettikleri görülür. Çiftçilikten işçiliğe geçildikçe, şimdi ve geleceğe önem verme düzeyi artmaktadır ($x^2= 4,539$ s.d= 2 $p= ,001$).

Zaman modernleşen dönemlerin önemli kilometre taşlarından birisi haline gelmiştir. Mekanik saatin icadı ile insanlar gündelik yaşamlarını doğal koşullara göre ayarlamaktan vazgeçip, saate göre ayarlama biçimine geçmişlerdir. Çünkü tren gün aşım gidene kadar ilerlemekten çok mekanik saate göre ilerliyordu ve bu ilerleyiş mevsimlerdeki saat ayarlarına göre farklılık gösteriyordu. İlk defa saatin icadı ile insanlar zamanı depolamayı öğrenmişlerdi (Cronon 1998:136-137). Sanayi öncesi toplulukların, zamanı verimli kullanma gibi bir kaygıları yoktu. Onların gündelik yaşamları, daha çok mevsimlere göre düzenlenmiştir. Buna karşın sanayi toplumları gündelik yaşamlarını saate göre düzenleme eğilimindedir (Applebaum 1984:7). Güne güneşin doğuşu ile başlayanların tamamına yakını (% 98,5) çiftçi, çok az bir oranı (% 1,5) işçi olmasına karşın; güne mekanik saate göre başlayanların % 50,6'sı çiftçi, % 49,4'ü işçidir. Güne başlama ile temel iş-güç biçimi ayrımı arasında anlamlı bir farklılaşma olduğunu görmek mümkündür ($x^2= 71,906$ s.d= 1 $p= ,001$).

Çiftçilerin tamamına yakını (% 75,1) önemli tarihleri mevsimler ile ifade etmesine karşın; işçilerin neredeyse tamamı (% 90) önemli tarihleri günü gününe ifade etmektedir. Çiftçilikten işçiliğe geçildikçe, önemli tarihleri güne ifade etme oranının arttığı ($x^2= 58,685$ s.d= 1 $p= ,001$) değerlerinden anlaşılmaktadır.

Yeni teknolojik buluşlar fabrika işçilerini sadece dakik olmaya değil; aynı zamanda yeni deneyim kazandırmaya da zorlamıştır. İşçilerin tamamına yakını iş sürecinde kazandığı dakikliğini ister istemez gündelik yaşamlarında uygulamaya başlamışlardır (Stearn 1993:56). Dakiklik ve randevulara tam zamanında gitmeye özen gösterme özelliklerinin insan-makine etkileşiminden kaynaklandığını düşünmek mümkündür. Randevulara geç gelen arkadaşlarına tepkileri açısmadan değerlendirildiğinde arkadaşlarını uzun uzun bekleyenlerin tamamına yakını (% 91,9) çiftçi, % 8,1'i işçi olmasına karşın; beklemeyip hemen gidenlerin yarısından fazlası (% 59,2) çiftçi, yarıya yakını (% 40,8) işçidir. Temel iş-güç biçimi ile randevulara geç gelenlere karşı tepki düzeyi arasında güçlü bir ilişki ($x^2= 31,791$ s.d= 1 $p= ,001$) vardır. Bu ilişki ise araştırmanın temel yaklaşımlarından biri olan bireylerin gündelik yaşamlarını iş-güç biçimlerinin yapısına göre düzenledikleri düşüncesini doğrular niteliktedir.

Sanayi devrimi ile birlikte zamanı verimli kullanma, zamanlama ve buna bağlı olarak zaman ekonomisi gündelik yaşamın önemli bir odağı haline gelmiştir (Gamst 1995:5). Sohbet edip işini unutan % 17,2 oranında çiftçiye

karşılık; sohbet edip işini unutan hiçbir işçi yoktur. Çalışmasına dönmesini söyleyerek tepkilerini dile getiren % 48,5 oranında çiftçiye karşılık; % 65 oranında işçi vardır. Hem çiftçilerde hem işçilerde onunla sohbet ederim kategorisinden başlayarak çalışmasına dönmesini söylerim kategorisine doğru düzenli bir artış söz konudur. Temel iş-güç biçimi ile çalışmaya ara vermeyerek iş bittikten sonra sohbet etme eğilimi arasında ilişki olduğunu ($x^2= 8,568$ s.d= 2 $p= ,014$) değerlerinden anlamak mümkündür.

Çiftçilikten işçiliğe geçildikçe geleceğe yönelik plan yapma açısından birkaç kategori dışında anlamlı bir farklılaşma olduğunu söylemek zordur. Çocuklarını okutmak açısından çiftçiler (%14,8); işçiler (%5) den yaklaşık üç kat daha fazla isteklidirler. Temel iş-güç biçimi ile mevcut işinde çalışma konusundaki isteklilik arasında güçlü bir ilişki vardır ($x^2=18,948$ s.d=2 $p=,001$).

Saatın icadı ile zamana göre çalışma ve yaşamın yanı sıra organizasyonlardaki iş hızı da önemli bir hale gelmiştir (Applebaum 1984:7). Gündelik işlerini çiftçilerin yarıya yakını (% 43,8) hepsini bir güne sığdırarak yaparken; işçilerin tamamına yakını (% 90) önem sırasına göre günlere yayarak yapma eğilimindedirler. Gündelik işlerini planlı yapma ile temel iş-güç biçimi arasında anlamlı bir ilişki olması, araştırmanın temel yaklaşımlarından biri olan temel iş-güç biçiminin gündelik yaşamın düzenlenmesinde etkili olduğu düşüncesini destekler niteliktedir. Çiftçilikten işçiliğe geçildikçe, gündelik işlerini önceden planlama düzeyi artmaktadır ($x^2= 16,742$ s.d= 1 $p= ,001$).

Mesleğin belirleyici olduğu toplumlarda bireyler, sosyal yaşamlarının büyük bir bölümünü iş-güç biçimlerine uygun düzenledikleri için iş arkadaşları, iş-dışı yaşamlarında da etkili aktörlerdir. Mesleki gruplar kendilerini sadece mesleki rolleri ile değerlendirmekle kalmazlar, aynı zamanda bunu kendi imajları ile özdeşleştirirler (Salaman 1971:54-57). Boş zamanlarını akrabası / köylüsü ile geçirenlerden tamamına yakını (% 95,5) çiftçi, % 4,5'i işçi; komşusu ile geçirenlerden % 77,8'i çiftçi, % 22,2'si işçi; arkadaşı ile geçirenlerden % 87'si çiftçi, % 13'ü işçi; iş arkadaşları ile geçirenlerden % 44,4'ü çiftçi, % 55,6'sı işçidir. Çiftçilikten işçiliğe geçiş arttıkça birincil ilişkilerin yerini ikincil ilişkilere bırakma eğilimi artmaktadır ($x^2= 41,879$ s.d= 3 $p= ,001$).

Düşüncelerinin arkadaşları üzerinde her zaman etkili olduğunu söyleyenlerden % 75'i çiftçi, % 25'i işçi; zaman zamana etkili olduğunu söyleyenlerden % 81,8'i çiftçi, % 18,2'si işçi; hiçbir zaman etkili olmadığını ifade edenlerin tamamı (% 100) çiftçidir. Çiftçilikten işçiliğe geçiş arttıkça

düşünceleri ile arkadaşlarını etkileme kapasitesi artmaktadır. Bu açıdan bakıldığında temel iş-güç biçimi ile düşünceleri ile arkadaşlarını etkileme kapasitesi arasında çok güçlü olmasa da; belli bir ilişki olduğunu ($x^2= 7,219$ s.d= 2 $p= ,027$) değerlerinden de anlamak mümkündür.

Arkadaşlarının düşüncelerinden her zaman etkilenenlerden % 85,4'ü çiftçi, % 14,6'sı işçi; zaman zaman etkilenenlerden % 78,1'i çiftçi, % 21,9'u işçi; hiçbir zaman etkilenmeyenlerden % 84,8'i çiftçi, % 15,2'si işçidir. Her üç kategoride de iki iş-güç biçimi arasında belirgin bir farklılaşma söz konusudur. Çiftçilerin etkiledikleri kadar etkilendikleri görülürken; işçilerin arkadaşlarının düşüncelerinden etkilendiklerinden çok düşünceleri ile arkadaşlarını etkiledikleri söylenebilir. Çiftçilikten işçiliğe geçiş arttıkça çevresinin düşüncelerinden etkilenme düzeyinin artmadığını görmek mümkündür.

Herhangi bir konuda kendilerinden farklı düşünen arkadaşlarının düşüncesine saygı duymayanlardan % 87,5'i çiftçi, % 12,5'i işçi; ikna etmeye çalışanlardan % 81,3'ü çiftçi, % 18,7'si işçi; saygı duyanlardan % 76,9'u çiftçi, % 23,1'i işçidir. Çiftçilikten işçiliğe geçildikçe kendilerinden farklı düşünen arkadaşlarının düşüncelerini benimsemek isteme oranının artmadığı görmek mümkündür.

Arkadaşlarının kendileri gibi düşünce yapısına sahip olmasına önem verenlerden % 81,7'si çiftçi, % 18,3'ü işçidir. Temel iş-güç biçimi ile arkadaşlarının kendileri ile aynı düşünce yapısına sahip olmalarına verdikleri önem arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını görmek mümkündür.

Ülkemizdeki temel eğitimin süresini bilme açısından iki iş-güç biçimi arasında belirgin bir farklılaşma olmadığı için değişkenler arasında ilişki ortaya çıkmamıştır. Kız çocuklarının üniversite eğitimi almasına önem verenlerden % 79,2'si çiftçi, % 20,8'i işçi iken; önem vermeyenlerden % 92,3'ü çiftçi, % 7,7'si işçidir. Erkek çocuklarının üniversite eğitimi almasına önem verenlerden % 79,6'sı çiftçi, % 20,4'ü işçi iken; önem vermeyenlerin tamamı (% 100) çiftçidir. Her ne kadar kız çocuklarının üniversite eğitimi almalarına verilen önem ($x^2= 2,514$ $p= ,113$) ile erkek çocuklarının üniversite eğitimi almalarına verilen önem ($x^2= 3,281$ $p= ,070$) arasında bir farklılık olsa da; bu farklılığın dikkate değer bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Orta yaşın üzerindeki, gençlere üç farklı şekilde bakmaktadırlar: Birincisi gençler kendinden daha büyüklerinin söyledikleri dışına çıkmadan kendilerine tam olarak itaat etmeli, ikincisi büyüklerinin düşüncelerini aldıktan

sonra bildikleri gibi davranmalı ve üçüncüsü büyüklerinin düşüncelerini almadan kendi bildikleri gibi davranmalıdır. Büyüklerinin düşüncelerini aldıktan sonra bildikleri gibi davranmaları gerektiğini belirtenlerden % 87,4'ü çiftçi, % 12,6'sı işçi; büyüklerinin söylediklerini yapmaları gerektiğini belirtenlerden % 84,3'ü çiftçi, % 15,7'si işçi; büyüklerinin düşüncelerini almadan kendi bildikleri gibi davranmaları gerektiğini belirtenlerden % 56,4'ü çiftçi, % 43,6'sı işçidir. Çiftçilikten işçiliğe geçiş arttıkça büyüklerin gençlere tanıdıkları özerk davranış kapasitesi artmaktadır ($x^2= 18,742$ s.d= 2 p= ,001).

Çocuklarının kendilerinin istemedikleri bir ile evlenme istekleri karşısında kendini onun yerine koyup onu anlamaya çalışanlardan % 43,5'i çiftçi, % 56,5'i işçi; "bu senin yaşamındır" diyerek tercihi çocuğuna bırakanlardan % 79,1'i çiftçi, % 20,1'i işçi; kafasındaki kişinin üstün yanlarını anlatanlardan % 77,8'i çiftçi, % 22,2'si işçi; eşyle birlikte ikna etmeye çalışanların tamamına yakını (% 92,5) çiftçi; % 7,5'i işçi; isteğini onaylamayanların tamamına yakını (% 89,6) çiftçi, % 10,4'ü işçidir. Çiftçilikten işçiliğe geçiş ile çocuklarının seçtikleri eş adaylarını benimseme oranı artışı arasında güçlü bir ilişki vardır ($x^2= 27,975$ s.d= 4 p= ,001).

Türkiye'nin en önemli problemini işinin uzmanı olmayan insanlar olarak görenlerden % 74,1'i çiftçi, % 25,9'u işçi; tanrının yardım etmemesi olarak görenlerin tamamı (% 100) çiftçi; kötü kader olarak görenlerin tamamı (% 100) çiftçi; az gelişmiş ülke olarak görenlerden % 71,2'si çiftçi, % 28,8'i işçidir. Çiftçilikten işçiliğe geçildikçe ülkenin önemli problemlerini, geleneksel nedenlere yorma eğilimi azalırken; modern nedenlere yorma eğiliminin arttığı ($x^2= 21,530$ s.d= 3 p= ,001) görülmektedir.

Bölgelerinin öncelikli ihtiyacı olarak insanların çok çalışmasını görenlerden yarısı (% 52,8) çiftçi, yarıya yakını (% 47,2) işçi; tanrının yardım etmemesini görenlerden tamamına yakını (% 97,6) çiftçi, % 2,4'ü işçi; yönetimin iyi plan yapmasını görenlerden tamamına yakını (% 83,8) çiftçi, % 16,2'si işçidir. Sulama-baraj, kooperatifleşme, alt yapı, plansız üretim, parçalı araziler gibi çiftçileri doğrudan ilgilendiren problemleri çiftçiler yoğun ifade ederken; fabrikalaşma ve eğitimsizlik gibi problemleri ise işçiler yoğun olarak ifade etmektedirler. Çiftçilikten işçiliğe geçildikçe bölgelerinin öncelikli ihtiyacı olarak tanrının yardım etmesini isteyenlerin oranı azalırken; insanların çok çalışması ve yönetimin iyi plan yapmasını isteyenlerin oranları artmaktadır ($x^2= 27,119$ s.d= 2 p= ,001).

Çiftçilerin (% 69,7), işçiler (% 97,4) kadar olmasa bile çevresinden oldukça fazla haberdar olduğu görülmektedir. Çiftçilikten işçiliğe geçiş ile sars hastalığının ilk çıkış kaynağını bilme arasında güçlü bir ilişki olduğunu ($x^2=12,835$ s.d= 1 $p=,001$) değerlerinden de anlamak mümkündür.

Boş zaman değerlendirme tarzını değiştirme gücüne sahip olan önemli modern araçlardan biri olan televizyon, sadece popüler kültürü manipüle etme aracı değil; aynı zamanda bireylerin yaşamayı isteyip de yaşayamadığı ya da ulaşamadığı yaşamı onlara tanıtan bir araçtır da (Arnowitz 1989:199-209). Günde 5 saatten az televizyon izleyenlerden % 78,9'u çiftçi, % 21,1'i işçi olmasına karşın; günde 5 saatten fazla televizyon izleyenlerden % 85,1'i çiftçi, % 14,9'u işçidir. Burada belirtilmesi gereken önemli noktalardan birisi de, çiftçilerin gündelik yaşamda televizyon izleme oranlarının sadece kış mevsimlerinde bu oranlarda olması; yaz mevsiminde çok çalışmalarından dolayı bu oranda televizyon izleyememeleridir. Gündelik yaşamlarında televizyondan yararlanma oranının temel iş-güç biçimine göre farklılaşması beklenenden daha az olduğundan dolayı anlamlı bir ilişkinin olmadığını söylemek mümkündür.

Televizyonda en çok izlenen programlar arasında ana haber bültenlerinin yer almasının nedeni ise, dünyadaki gelişmelerden haberdar olma kaygısıdır (Gaunlett 1999:76). Dizi-sinema izleyenlerden tamamına yakını (% 88,6) çiftçi, % 11,4'ü işçi; ana haber izleyenlerden % 77,3'ü çiftçi, % 22,7'si işçi; açık oturum izleyenlerden % 84,6'sı çiftçi, % 15,4'ü işçidir. Ancak belirtilmesi gereken önemli bir ayrıntı ise, çiftçilerin gündelik televizyon izleme oranlarının sadece kış mevsimlerinde yoğun olması, buna karşın yaz mevsiminde çok çalışmalarından dolayı yoğun televizyon eğilimi oldukça azalmaktadır. Gündelik yaşamlarında izledikleri televizyon programları ile temel iş-güç biçimi farklılaşması arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Her ne kadar gazeteler kahvehane, berber gibi çeşitli kamusal alanlardan temin edilerek okunuyorsa da; işçilerin çok az bir kısmı kendileri satın alarak herhangi bir ulusal gazeteyi izlerler (Thompson 1963:406-407; Schneider 1969:552). Ulusal gazete okuyanlardan % 72,6'sı çiftçi, % 27,4'ü işçi; sadece ulusal gazete okuyanlardan tamamına yakını (% 93,9) çiftçi, % 6,1'i işçi; sadece yerel gazeteleri okuyanlardan % 41,2'si çiftçi, % 58,8'i işçidir. Hiç gazete okuma okumayanların tamamına yakını (97,9) çiftçi, % 2,1'i işçidir. Temel iş-güç biçimi ile okunan gazete çeşitleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($x^2= 35,844$ s.d=3 $p=,001$).

Gazetelerin güncel haberlerini okuyanlardan % 76,7'si çiftçi, % 23,3'ü işçi; köşe yazılarını yoğunlukla okuyanlardan % 68,1'i çiftçi, % 31,9'u işçidir. Spor haberlerini okuyanların tamamı (% 100) çiftçidir. Çiftçilikten işçiliğe geçişin artması ile okunan gazete yazıları farklılaşması arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Korelasyon Analizi

Çiftçi ve işçilerin kendi meslekleri ile anne meslekleri arasındaki korelasyon ilişkisi ($r = 0,497$ $p = ,001$), çiftçi ve işçilerin kendi meslekleri ile baba meslekleri arasındaki korelasyon ilişkisi ($r = 0,305$ $p = ,001$)'den nispeten daha güçlüdür. Çiftçi ve işçilerin kendi meslekleri ile erkek çocuklarının seçmelerini umdukları meslekler arasındaki ilişki ($r = 0,185$ $p = ,008$), çiftçi ve işçilerin kız çocuklarının seçmelerini umdukları meslekler arasındaki ilişki ($r = 0,143$ $p = ,044$) den nispeten daha güçlüdür. Çiftçi ve işçilerin anne meslekleri ile kızlarının gelecekte seçmelerini umdukları meslekler arasındaki ilişki ($r = ,231$ $p = ,001$), çiftçi ve işçilerin baba meslekleri ile oğullarının gelecekte seçmelerini umdukları meslekler arasındaki ilişki ($r = ,188$ $p = ,007$) den daha güçlüdür.

Regresyon Analizi

Regresyon analizi ile yapılmaya çalışılan iş-güç biçimi değişiminden en çok etkilenen modernleşme bileşenlerinin diğer değişkenler arasındaki etki düzeyini ortaya koymaktır. Buna göre güne başlama tarzı ($r = ,318$) birinci; önemli tarihleri ifade etme tarzları ($r = ,206$) ikinci; iş esnasında sohbe edilenlere gösterilen tepki biçimi ($r = ,184$) üçüncü; en çok görüşülen kişiler ($r = ,122$) dördüncü; gündelik işlerini düzenleme ($r = ,117$) beşinci; işlerinin gerektirdiği teknik beceri düzeyi ($r = ,106$) altıncı; iş için gidilen en uzak mesafe ($r = ,038$) yedinci; gündelik televizyon izlemeye ayrılan süre ($r = -,013$) sekizinci; farklı düşüncelere açıklık ($r = -,053$) dokuzuncu; işleri ile ilgili planları ($r = -,056$) onuncu; Türkiye'nin problemleri ($r = -,068$) onbirinci; evliliğe bakış açısı ($r = -,073$) on ikinci; temel eğitime verilen önem ($r = -,091$) onüçüncü ve göç eğilimi ($r = -,197$) ondördüncü sıradadır. Regresyon analizi ile yapılmaya çalışılan iş-güç biçimi değişiminden en çok etkilenen yaşam tarzı bileşenlerinin diğer değişkenler arasındaki etki düzeyini ortaya koymaktır. Buna göre giyim tarzı ($r = ,395$) birinci; en çok izlenen programlar ($r = ,067$) ikinci; okudukları gazeteler ($r = ,005$) üçüncü; gündelik televizyon izlemeye ayrılan süre ($r = -,018$)

dördüncü; bozulan eşyaları değerlendirme tarzları ($r = -,023$) beşinci; sahip olunan ev eşyaları ($r = ,026$) altıncı; en çok okunan gazete yazıları ($r = -,095$) yedinci; uzaktaki akrabaları ile haberleşme tarzları ($r = -,178$) sekizinci; boş zaman değerlendirme tarzları ($r = -,200$) dokuzuncu sırada ve işlerine gidip gelirken kullandıkları vasıtalar ($r = -,013$) onuncu sıradadır.

SONUÇ

Temel iş-güç biçimi değişiminin yaşam tarzı üzerindeki etkilerini Afyon-Sandıklı örneğinde uygulamaya yönelik olan çalışmamızdan elde edilen sonuçlar şöyle özetlenebilir: Hipotezlerin sınanması; kuşaklar arası korelasyon analizi; kuşak içi iş-güç biçimi değişimi ile modernleşme ve yaşam tarzı bileşenlerinin korelasyon ve regresyon analizi başlıkları altında toplanmıştır.

Fabrika işçilerinin çiftçilere göre yeni deneyimlere daha çok açık olduklarını, çevrelerindeki gelişmelere daha çok duyarlı olduklarını, daha fazla empati kapasitesine sahip olduklarını, geleceğe yönelik plan yapabilme kapasitesine daha çok önem verdiklerini, zamanı daha verimli kullandıklarını, farklı düşüncelere daha çok açık olduklarını belirten hipotezler doğrulanırken; fabrika işçilerinin çiftçilere göre daha fazla televizyon izlediklerini, teknik becerilere daha fazla değer atfettiklerini, formel eğitime daha fazla önem verdiklerini, daha fazla gazete okuduklarını belirten hipotezler doğrulanmamıştır.

Temel iş-güç biçimi değişimi ile doğru orantılı olarak en çok değişen modernleşme bileşenleri sırasıyla: güne başlama, en çok görüşülen kişiler, gündelik işleri düzenleme, iş esnasında sohbet etmeye gelenlere gösterdikleri tepkiler, okunan gazete çeşitleri, değişmesi istenilen sosyal hayat alanları, bozulan eşyaları değerlendirme tarzları ile iş yerinde kullanılan alet-makinelerin teknolojik düzeyi, bugüne kadar iş için gidilen en uzak yer, farklı düşüncelere açıklık, televizyon izlemeye ayrılan süre ve temel eğitime verilen önemdir. Buna karşın temel iş-güç biçimi ile ters orantılı olarak en çok değişen modernleşme bileşenleri sırasıyla: işlerinin teknik beceri gerektirme düzeyi, işleri ile ilgili planları, evliliğe bakış açısı, başka bir bölgeye göç eğilimi ve Türkiye'nin problemleridir.

Temel iş-güç biçimi değişimi ile doğru orantılı olarak en çok değişen yaşam tarzı bileşenleri sırasıyla: giyim tarzı, okunan gazeteler, okunan gazete

yazıları, hasta tedavisinde doktorun cinsiyeti ve kullanılan ev eşyalarıdır. Buna karşın temel iş-güç biçimi ile ters orantılı olarak en çok değişen yaşam tarzı bileşenleri sırasıyla: günlük olarak televizyon izlemeye ayrılan süre, uzaktaki yakınları ile haberleşme tarzları, yararlandıkları sağlık kuruluşları, sars hastalığının ilk çıkış kaynağını bilme, boş zaman değerlendirme tarzları ve işlerine gidip gelirken kullandıkları vasıtalarıdır.

Temel iş-güç biçimi değişiminden etkilenen modernleşme bileşenlerinin birbirlerine göre durumları değerlendirildiğinde: güne başlama tarzı birinci, önemli tarihleri ifade etme tarzı ikinci, iş esnasında sohbe gelenlere gösterilen tepki biçimi üçüncü, en çok görüşülen kişiler dördüncü, gündelik işlerini düzenleme beşinci, işlerinin gerektirdiği teknik beceri düzeyi altıncı, iş için gidilen en uzak mesafe yedinci, gündelik televizyon izlemeye ayrılan süre sekizinci, farklı düşüncelere açıklık dokuzuncu, işleri ile ilgili planları onuncu, Türkiye'nin problemleri onbirinci, evliliğe bakış açısı onikinci, temel eğitime verilen önem onüçüncü, göç eğilimi ondördüncü sıradadır.

~~Temel iş-güç biçimi değişiminden etkilenen yaşam tarzı bileşenlerinin birbirlerine göre durumları değerlendirildiğinde: giyim tarzı birinci, en çok izlenen televizyon programları ikinci, okudukları gazeteler üçüncü, gündelik televizyon izlemeye ayrılan süre dördüncü, bozulan eşyaları değerlendirme tarzı beşinci, sahip olunan ev eşyaları altıncı, en çok okunan gazete yazıları yedinci, uzaktaki akrabaları ile haberleşme tarzı sekizinci, boş zaman değerlendirme tarzı dokuzuncu, işlerine gidip gelirken kullandıkları vasıtalar onuncu sıradadır.~~

Anneler kızlarının kamusal alana açılmasını, babaların oğullarının kamusal alana açılmasından daha çok istemektedirler. Böyle bir sonuç ise, bölge kadınının kamusal alana açılma konusunda erkeklerden daha istekli olduğunu ortaya koyan bir bulgu olarak görülebilir. Modernleşmenin bileşenlerinden kadınların kamusal alana açılması, güne güneşin konumuna göre değil de mekanik saate göre başlanması, çiftçi ve işçilerin yaşam biçimlerini ya da gündelik yaşamlarını büyük oranda iş-güç biçimlerinin yapısına göre düzenlemelerinin varlığı bölgenin modernleşme eğilimi taşıdığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- APPLEBAUM, Herbert. 1984, "Agricultural Work", HERBERT APPLEBAUM (Ed), *Work In Market&Industrial Societies*, New York: Published By State University Of New York Press: 147-150.
- APPLEBAUM, Herbert. 1984, "Work In Market And Industrial Society", HERBERT APPLEBAUM (Ed), *Work In Market& Industrial Societies*, New York: Published By State University Of New York Press: 1-32.
- ARNOWITZ, Stanley. 1989, "Working Class Identity", H. GIROUX, R. SIMON (ed), *Populer Culture, Schooling And Everyday Life*, New York: Bergin Garvey Cran By Mass: 197-218.
- AYATA, Sencer. 1991, *Sermaye Birikimi ve Toplumsal Değişim*, Ankara, Gündoğan Yayınları.
- BAĞDADIÖĞLU, Enis. 1999, *İşçiler Açısından Ücret*, Ankara, Eğitim Yayınları No: 30.
- BENDIX, Reinhard. 1991, "Sanayileşme, Modernleşme ve Kalkınma", İ. SEZAL (ed), *Sosyoloji Yazıları*, İstanbul, Ağaç Yayıncılık: 98-102.
- BİLGİN, vedat., M. Özden, A. Başbuğ, İ. Keleş, B. Seyfeli. 1998, *Mesleklere Göre Aile Araştırması: İşçi Ailesi*, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları No:110.
- CHANEY, David. 1999, *Yaşam Tarzları*, (1996), (Çev. İrem Kutluk), Ankara, Dost Kitabevi.
- CHILD, J. 1981, "Industrial Sociology and Industrial Society" S.R. PARKER (ed), *The Sociology Of Industry*, London: Unwin Hyman Ltd:172-180.
- COBB, James C. 1984, *Industrialization And Southern Society*, Lexington, By University Press Of Kentucky.
- CRONON, William. 1998, "Railroads And The Reorganization Of Nature Of Time" J. KORNBLITH (Ed), *The Industrial Revolution In America*, Boston: Houghton Mifflin Press: 131-140.
- ÇELEBİ, Nilgün. 2001, *Sosyoloji ve Metodoloji Yazıları*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- DeGREGORİ, Thomas. R. 1985, *A Theory Of Technology*, United States Of Amrica, The Iowa State University Press.
- DEMİR, Ahmet. 1973, *Çağdaş Teknolojik Gelişmeler: Sosyo-ekonomik Etkileri ile*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:352, sayı:7.
- DICKSON, David. 1992, *Alternatif Teknoloji-Teknik Değişiminin Politik Boyutları*, (Çev. Nezih Erdoğan), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- DOBROWOLSKI, Kazimierz. 1973, "Peasant Traditional Cultur", T. SHANİN (Ed), *Peasants And Peasants Societies*, England: Penguin Books Ltd: 277-298

- EKİN, Nusret. 1979, *Endüstrileşme İlişkileri*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları No: 434.
- ERKAL, Mustafa E. 1992, *İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri*, İstanbul, Kuşak Ofset.
- FREYER, Hans. 1954, *Endüstri Çağı*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Konferansları.
- GAMST, Frederick C. 1995, "Considerations Of Work" F. GAMST (Ed), *Meanings Of Work*, New York: State University Of New York Press: 1-45.
- GAUNLETT, David. 1999, *TV Living: Television, Culture And Everyday Life*, New York, Routledge.
- GEZGİN, Fikret. 1997, *Sosyal Yapı Açısından Genel Sosyoloji-Köy Sosyolojisi İlişkileri*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları No: 552.
- GİNO, Germany. 1981, *The Sociology Of Modernization: Studies On Its Historical And Theoretical Aspects With Special Regard Of The Latin America Case*, New Brunswick, Transaction Books.
- GRINTH, Keith. 1998, *The Sociology Of Work*, Cambridge, Blackwell Publishers.
- HABERMAS, Jürgen. 1997, *İdeoloji Olarak Teknik ve Bilim*, (Çev. M. Tüzel), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- HABERSTEİN, Robert W. 1962, "Sociology Of Occupations: The Case Of The American Funeral Director" , A. ROSE (Ed), *Human Behaviour And Social Progress*, Boston: Houghhoss Mifflin: 225-246.
- HALL, Richard H. 1994, *Sociology Of Work*, California, A Sage Publications Company.
- HARRİSON, David. 1988, *The Sociology Of Modernization and Development*, London, Routledge.
- HOSELİTZ, Bert F. 1969, "The City, The Factory And Economic Growth", W. FAUNCE, W. FORM (Ed), *Comparatives On Industrial Society*, Boston: Little Brown And Company: 72-90.
- İNKELES, A., D.H. SMİTH. 1974, *Becoming Modern Individual Change In Six Developing Countries*, Cambridge, Howard University Press.
- KAHL, Joseph A. 1967, "Some Social Concomitants Of Industrialization And Urbanization", W. FAUNCE (Ed), *Readings In Industrial Sociology*, New Jersey: Printice-Hall: 28-67.
- KEMP, Tom. 1978, *Historical Patterns Of Industrialization*, London, Longman.
- KEMP, Tom. 1969, *Industrialization In Nineteenth Century Europe*, London, Longman Press.
- KERR, Clark., J. DUNLOP. 1964, *Industrialism And Industrial Man*, New York, Oxford University Press.
- KILIÇ, Taha. 1992, *İnsan ve Teknoloji*, (Der. T. Kılıç), İstanbul, İnsan Yayınları.

- KIRAY, Mübeccel B. 1972, *Örgütlenemeyen Kent İzmir'de İş Hayatının Yapısı*, Ankara, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- KIRAY, Mübeccel B. 1999, *Toplumsal Yapı ve Toplumsal Değişme*, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- KORNBLUM, William. 1988, *Sociology In a Changing World*, New York, The Dryden Press.
- LANDES, David. 2001, "Kapitalizmin Doğuşu", U. DOLGUN (Der), *Sosyo-Ekonomik Perspektif*, Bursa: Asa Kitabevi: 193-221.
- LERNER, Daniel. 1964, *The Passing Of Traditional Society*, New York, The Free Press.
- LAUER, Robert H. 1991, *Perspectives On Social Change*, Boston, Allyn And Bacon Ltd.
- LEVY, Marion J. 1972, *Modernization: Latecomers and Survivors*, New York, Basic Books Inc Publishers.
- MİLLER, Delbert C. J., William H. FORM. 1964, *Industrial Sociology*, New York, Harper&Row Publishers.
- MOORE, Wilbert E. 1969, "Division Of Labour, Changes In Occupational Structures", W. FAUNCE, W. FORM (Ed), *Comparative Perspectives On Industrial Society*, Boston: Little Brown And Company: 107-125.
- MUMFORD, Lewis. 1996, *Makine Efsanesi*, (Çev. F. Oruç), İstanbul, İnsan Yayınları.
- NELSON, David. 1995, *Managers And Workers: Origins Of The Twentieth Century Factory System In The United States 1880-1920*, London, The University Wisconsin Press.
- ÖZEN, Sevinç. 1991, *Sanayi Kasabasında Yaşam Biçimi ve Aile Yapısında Meydana Gelen Değişmeler*, İzmir, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları no:64.
- PARS, Esin. 1982, *İşbölümü, Yabancılaşma ve Sosyal Politika Kuramsal Bir Yaklaşım*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:502.
- POPİTZ, H., H. P. BADHRDT, E.A. JUERES, A. KESTİNG. 1976, "The Worker's Image Of Society", T. BURNS (Ed), *Industrial Man*, England: Penguin Books Harmondsworth Middlese: 281-324.
- PRİCE, Roger. 1983, *The Modernization Of Rural France: Communications, Networks And Agricultural Market Strucutre In Nineteenth Century France*, London, The Anchor Press Ltd.
- ROBERTS, J Jimmus. 2000, *From Modernization To Globalization: Perspectives On Development*, Blackwell Publish.
- ROBİNS, Kevin. 1999, *Görmenin Kültür ve Politikası*, (1996), (Çev. N. Türkoğlu), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- RUDOLF, Brawn. 1990, *Industrialization And Everyday Life*, New York, Cambridge University Press.

- SALAMAN, G. 1971, "Some Sociological Determinants Of Occupational Countries", *Sociological Review*, Volume 19: 53-77.
- SCHNEIDER, Eugene V. 1969, *Industrial Sociology*, London, Mcgraw Hill Company.
- SINGHT, Tarlok. 1994, "Landless Labour: A Challenge Still To Be Met", T. VELAYUDHAM (Ed), *Challenges Facing Agriculture And Rural Development*, New Delhi: Oxford&IBH Publishing G. PVT Ltd: 211-214.
- SMITH, T. Lynn. 1953, *The Sociology Of Rural Life*, New York, Harper and Brothew.
- SOMBART, Werner. 1998, *Aşk, Lüks, Kapitalizm*, (Çev. Necati Aça), Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- STEARNS, Peter N. 1993, *The Industrial Revolution In World History*, United Kingdom, West View Press.
- TAYLOR, John G. 1984, "Üretim Tarzları Eklemlenmesinin Ortaya Çıkışı ve Üçüncü Dünya Formasyonlarının Yapısı Üzerindeki Etkisi", M. ERSOY, Ç. KESKİNOK (Ed), *Üretim Tarzlarının Eklemlenmesi Üzerine*, Ankara: Birey Yayıncılık: 125-174.
- THOMPSON, E.P. 1963, *The Making Of The English Working Class*, New York, Vintage Books.
-
- TURNER, Bryan S. 1988, *Statü*, (Çev. K. İnal), (2001), Ankara, Ütopya-Yayıncılık.
-
- TÜRKDOĞAN, Orhan. 1977, *Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları*, İstanbul, Dede Korkut Yayınları.
- TÜSİAD. 1991, *Türk Toplumunun Değerleri*, İstanbul, Tüsiad Yayınları Yayın no: T-/91, 6.145.
- URRY, John. 1999, *Mekanları Tüketmek*, (1995), (Çev. R. Ögdil), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- VAGO, Steven. 1989, *Social Change*, New Jersey, Lund Green Graphics Press Ltd.
- WEBER, Max. 1964, *The Theory Of Social And Economic Organization*, T. PARSONS (Ed), United States Of America, The Free Press.
- WILHENSKY, Harold L., C. LEBEAUX. 1969, *Endüstriyel Toplum ve Sosyal Refah: Endüstrileşmenin ABD' deki Sosyal Refah Hizmetlerinin Arz ve Teşkilatı Üzerine Etkisi*, (Çev. Esin Aydar), Ankara, Gürsay Basımevi.